

БЕРДИЧІВЛЯНИН В ГОРНИЛІ РАДЯНСЬКО-ФІНСЬКОЇ ВІЙНИ

Анотація. В статті на основі архівних документів здійснено дослідження січневих військових дій 44-ї стрілецької Червонопрапорної дивізії ім. М. Щорса у радянсько-фінській війні 1939-1940 рр., зокрема, 25-го стрілецького полку, в якому служив військовий лікар 3 рангу Іван Горлін. До служби в армії проживав у м. Бердичеві на Радянській площі.

Ключові слова: 44-а стрілецька дивізія, 25-й стрілецький полк, 163-я стрілецька дивізія, І. Горлін, полон, НКВС, шпиталь, оточення, Воркута.

Вступ. Бездоганне виконання своїх службових обов'язків на полі бою, турбота про поранених червоноармійців були притаманні І. Горліну. Відступ залишків дивізії до радянського кордону 8 січня 1940 р. призвели до полону військового лікаря та групи червоноармійців. Йому довелося пережити фінський полон і потрапити в лабети НКВС після передачі військовополонених. Правда розповідь на допиті в НКВС про побачене, пережите дає можливість відтворити справжню картину минулих подій. Доля була немилосердною до І. Горліна. Був запроторений до Воркутинського виправно-трудового табору на період війни і звільнився у 1946 р.

Виклад основного матеріалу. Народився Іван Іванович Горлін у 1912 р. у м. Рильськ Курської обл. Закінчив семирічну школу. З 1931 р. — військовослужбовець. У 1936 р. закінчив військово-медичну академію ім. Кірова. Був кандидатом в члени ВКП (б). За старанну службу мав ряд нагород. Проводив просвітницьку роботу з медицини серед червоноармійського складу.

Під час військових дій на радянсько-фінському фронті 1939-1940-х рр. служив у складі 25-го стрілецького полку, що входив до складу 44-ї стрілецької дивізії ім. М. Щорса.

Полк під час військових дій перебував в Ухтинському напрямку за 26 км від застави Важенваара по фінському шосе в напрямку поселення Суомуссалмі, для забезпечення допомоги 163-й стрілецькій дивізії, яка стікала кров'ю.

У поразці 163-ї стрілецької дивізії до нинішнього часу залишається малозрозумілим поведінка 44-ї стрілецької дивізії, яка почала направляти їй на допомогу свої окремі підрозділи не пізніше 20 грудня 1939 р., але реально вплинути на ситуацію так і не змогла [1].

На дорозі Раате-Суомуссалмі фіни фактично знищили два полки 163-ї стрілецької дивізії в Хулконіемі та комбриг 44-ї дивізії О.Виноградов «ніяких серйозних зусиль для її порятунку» не приклав [2].

Військові підрозділи головних частин не мали між собою безпосереднього сполучення, але всі разом займали невеликий відрізок дороги.

Початком поразки 44-ї дивізії можна вважати вечір 1 і ніч 2 січня 1940 року. Не дивлячись на героїзм червоноармійців битва була програна. Переслідування фінами по глибокому снігу при 30-градусному морозі червоноармійців і командирів йшло до поступового їх знищення.

Дивізія була розчленована фінами на шість частин. З 1 січня 1940 р. 44-а стрілецька дивізія була відрізана фінами з тилу і оточена ними. Командування дивізії проводило заходи із знищення фінів, які засіли в тилу на 19, 21, 23 км шляхом направлення окремих батальйонів, як зі сторони частин, що знаходилися в оточенні, так і зі сторони державного кордону. Та військові дії 44-ї дивізії виявилися неефективними.

Лижному батальйону, який прибув на допомогу дивізії, не вдалося вибити фінів. Вони сильно пошматували 146-й та 122-й стрілецькі полки дивізії, перебили більшу половину коней. До цього додалося й відсутність продуктів і фуражу. В останні чотири дні це призвело до голодування бійців. У полковому медсанбаті зібралася велика кількість обезсиленних поранених військових. Треба було зберегти особовий склад і перевезти до радянсько-фінського кордону поранених.

Вранці 7 січня до медсанбату прибув начальник штабу полку капітан Гостюшин і попередив, що ввечері командування дивізії вирішило, щоб там не відбулося, вийти з оточення шляхом відводу частин дивізії на територію СРСР. Час відходу не озвучив, тільки пообіцяв, що повідомить пізніше. До кінця дня обстановка стала напруженою, як ніколи. Фіни почали посилено обстрілювати з мінометів і гармат, просочуватися окремими групами в розміщення

наших частин, і відтиснювати, окрема, 3-й батальйон 25-го полку, який зайняв оборону на 26 км Раатської дороги.

О 22.00 год. І. Горліна викликали в штаб 25-го полку, де командир Плюхін повідомив, що о 23.00 намічений вихід з оточення. Горлін доповів, що в польовому медпункті зібралися до сорока важкопоранених червоноармійців, які потребують транспортування, а машин у нього немає. Командир полку направив військового лікаря у сусідній бліндаж до комбрига Олексія Виноградова. Лікар доповів комбригу про стан поранених. О. Виноградов дав розпорядження командирам 305 стр. полку, 122 арт. полку, танкового батальйону про виділення в розпорядження лікаря автомашини. Почалося завантаження поранених.

Полковий медпункт рушив у напрямку радянської території за танками і зенітними автомашинами. Попереду йшов 1-й батальйон 25-го стрілецького полку, який повинен був розчищати завали, влаштовані фінами. Відхід прикривав 3 батальйон 25-го полку.

Військо дивізії просунулося до 23 км, де фіни зустріли його великим завалом із дерев та шквальним вогнем: машини і танки зупинилися. Зав'язався жорстокий бій, який тривав близько двох годин. Фіни почали оточувати червоноармійців з усіх сторін. Довелося розмістити поранених бійців у лісі, неподалік дороги.

Червоноармійці несли значні втрати, командування вирішило залишки живих сил направити лівим флангом по лісу, залишивши і знищивши матеріальну частину. Лікар побачив, що особовий склад заглиблюється в ліс і він зі своїми бійцями попрямував за батальйоном.

Далі події розгорталися так: про це звітувався на допиті у відділі НКВС Іван Горлін 16 травня 1940 р.:

«8 січня приблизно 12.00 на 14 км я зустрів свого комісара частини Отдельнова і командира 3 роти ст. лейтенанта Дурманова, нач. штабу частини молодшого лейтенанта Труханова з групою 60-70 бійців.

Отдельнов і частина бійців були легко поранені. Ми приєдналися до них. Пройшовши близько кілометра, ми вийшли на дорогу. Несподівано нас оточили фіни і відкрили вогонь, зав'язалася перестрілка. Під час бою було вбито Отдельнова і ще декількох бійців. У мене була перебита ложа гвинтівки і куля ковзнула по стволу і поранила вказівний палець правої руки. Після перестрілки нас залишилося чоловік 15, решта кудись зникла. Окрім мене були

ст. лейтенант Дурманов, мол. лейтенант Трухан і ще два лейтенанти-танкісти (прізвищ не знаю), санінструктор роти Корлов, решта — бійці.

Вирішили пробиратися далі лісом. Не пройшовши і чверті кілометра фіни почали знову обстрілювати нашу групу. Після обстрілу нас залишилося шестеро бійців, у всіх були легкі поранення. Пішли у глибину лісу. Я вирішив замаскуватися під деревом, щоб дочекатися сутінок. Пролежав близько двох годин і вирішив рухатися далі. Якщо далі лежати — можна замерзнути. В цей час я відчув, що мої руки, особливо права, дуже замерзли. Я йшов попереду, бійці рухалися за мною слід у слід. Йшли з годину, швидко стемніло. Рухалися дуже повільно, бо фізично були ослаблені. Не лише від ран, а від того, що протягом п'яти днів були голодні. Через деякий час вийшли на дорогу і побачили верстовий стовп, який вказував 12 км. Вирішили, що по дорозі йти небезпечно і знову заглибилися в ліс. Через декілька хвилин прозвучав постріл і окрики іноземною мовою. В метрах десяти від нас стояло 15 фінів. Нас оточили і почали обеззброювати. Один із фінів, вказуючи на мене рукою, запитав: «Це політрук?». Боєць відповів, що ні, це лікар. Потім фін запитав у мене, хто я? Я відповів, що лікар.

Тут же всіх переписали за прізвищами та посадами, з якої частини. Нас повели кудись у ліс. Похід тривав з півтори години. Мене повели у лазню, а куди бійців — не знаю.

Вранці мене і поранених бійців відправили на автомашині в Хюрисильми, де нас завантажили у потяг. У потязі я зустрів лікаря запасу із свого полку Латермана Пейсах Абрамовича. Вночі нас перевезли в Каяму у тюрму при поліцейському управлінні. Ми були в камері з Латерманом. Вранці 11 січня нас допитали і відправили у госпіталь для військовополонених.

Фіни допитували двічі, крім загальних питань задавали й такі: «Що таке імперіалізм? Ким був Наполеон і де він помер? Хто такий Маннергейм? Хто переможе у світовій революції? Що таке комунізм і коли він буде? Хто по-вашому розпочав війну? [3]».

У фінському госпіталі пробув з 12 січня по 26 квітня 1940 р. Підтвердив, що з окремими бійцями проводилася в госпіталі антирадянська агітація. Санінструктор Шумілін заявив в присутності англійської делегації, що його поранили не фіни, а свої і що фінська армія на чолі з маршалом Маннергеймом — найсильніша у світі.

На питання «На яких роботах він використовувався у полоні?, з якою метою знімалися в госпіталі?» лікар відповідав: «Лікував

обморожені кисті обох рук, лікувався, а не працював. Рани почали заживати — допомагав медсестрам у своїй палаті. Знімався, щоб мати фотокартки напам'ять про перебування в полоні. Фотографії не одержав, бо був відправлений до СРСР 14 березня 1940 р.».

Показання І. Горліна повністю збігаються з хронікою бойових подій 44-ї Червонопрапорної стрілецької дивізії ім. М. Щорса. Згідно із секретним рішенням Політбюро ЦК ВКП (б) від 19.04.1940 р. за підписом Й. Сталіна, червоноармійців і командирів, які були у фінському полоні, після повернення на Батьківщину направляли для фільтрації в Південний табір НКВС і «тримісячний термін забезпечити старанне проведення оперативно-чекістських заходів для виявлення серед військовополонених, оброблених зарубіжними розвідками, сумнівних і чужорідних елементів і тих, що добровільно здалися фінам з подальшим наданням документів до суду».

Після повернення лікар потрапляє до фільтраційного табору Южтабір, де відбулося засідання Особливої наради при НКВС СРСР про ув'язнення до ВТТ І. Горліна. Після рішення Особливої наради був направлений у Воркутинський ВТТ-7.

Витяг із протоколу засідання наради при НКВС про ув'язнення І. Горліна згідно з оригіналом:

«... Слушали: 206 Дело 2359/00 НКВД СССР по обвинению Горлина И. И., 1912 г. р., уроженца Курской области, русский, гр-н СССР, бывший кандидат в чл. ВКП (б), военврач 25-го с. п.

До ареста находился в плену у белофиннов. Арестован 25 августа 1940 г.

Постановили: Горлина Ивана Ивановича за сдачу в плен противнику заключить в исправительно-трудовой лагерь на период войны, считая срок с 21 августа 1940 г.»

На документі позначка: «Воркуталаг 10 июля 1941 г.» [4].

З Воркутинського табору звільнений 14 березня 1946 р. Відбув покарання і був направлений у м. Бердичів. В 1957 р. І. Горліна реабілітували. В 1958 р. проживав у м. Нарофомінську під Москвою. Як склалася подальша його доля — невідомо.

— o —